

ŠIMUN MUSA

Filozofski fakultet u Mostaru

SJAJU LI ZVIJEZDE

Sažetak

U članku se govori o pjesništvu Mije Tokića, izrazito darovita pjesnika, koji poetsku autentičnost temelji na iskrenoj inspiraciji i snazi pjesničke riječi. Njegov zavičaj nosi arhetipsku inspiraciju, a u njemu se temelje pjesnikovi darovi što uobličuju vrijednu poeziju kakvu nam i daje u zbirci Sjaju li zvijezde.

Ključne riječi: pjesma, stvaralaštvo, ideja, tema, doživljaj, spoznaja, jezik.

Poznato je da pjesnik ono što gleda, vidi drukčije od drugih, i to ne samo kada je u „nešto“ zagledan prvi put nego i kada gleda već viđeno, on u njemu primjećuje „novosti“, boje, znakove i svojstva do tada neviđena. On zapravo otkriva nove stvari, pojave i odnose iskonskim pogledom djetinje neposrednosti. Tu snagu kojom pjesnik prodire u srž, dubinski proniče, Croce je smatrao *auroralnim fenomenom*. Takvu moć ima i Tokić.

Mijo Tokić koji, evo, nakon tri zbirke pjesama (*Knjiga nemira*, 1990., *Drago kamenje*, 2000., *Oteto sunce*, 2006.) piše i četvrtu stihozbirku pod naslovom *Sjaju li zvijezde* (Naklada DHK HB, Mostar, 2009.), potvrđujući ocjenu književne kritike vezanu za ranije njegovo pjesništvo, kako je riječ o darovitu i autentičnu pjesniku koji plijeni sažetošću izraza, stilskom dotjeranošću, pronicljivošću, inventivnošću i inovativnošću poet-

ske riječi i, bez obzira što je njegova tematsko-motivska zaokupljenost bliska mnogim pjesnicima, on je u ostvarenju pjesničke strukture drukčiji, zagledan u bit, posve svjež i samosvojan. Ovaj duvanjski pjesnik drži svoj pravac i pjeva vlastitim glasom ponirući do dna sebe, „roneći u noć da dođe ... da sine, da i nas obasja“ sloboda riječi i misli, sloboda domovine, vjere i uvjerenja.

Kao izrazito kultiviran pjesnik koji umješno rabi znanja i iskustva te svoje prirodene darove, živeći i stvarajući svoj pjesnički svijet u određenoj rezonanciji s drugim piscima i književnim procesima i, bez obzira na sve utjecaje prostora i vremena, on ostaje vlasnik svoga pjesničkog obzorja i gospodar stvaralačkoga postupka.

Knjiga pjesama *Sjaju li zvijezde* sadrži šest dijelova, i to: 1. Ako je pjesma, 2. Sjaju li zvijezde, 3. Godišnja doba, 4. Zemlja i ljudi, 5. Društvene igre, 6. Žišci, čije pjesme, skoncentrirane na esencijalne i egzistencijalne dvojbe, pune su paradoksa što nosi mučno iskustvo uzaludne nade, život stigme i boli okrunjen gorkim kušnjama, klonućem, padom ili povlačenjem. Ciklusi su posve neujednačeni po broju pjesama, neki imaju samo jednu (Društvene igre), a neki i do četrdeset pjesama (*Sjaju li zvijezde*). Idejno i tematski stalno se prožimaju praćeni melankoličnim tonalitetom pjesme i rezignacijom pjesničkoga subjekta. Pjesnički je subjekt poistovjećen s autorom. Dirnut društvenom urušenošću, moralnim padom ljudi *praznih koraka*, pjesnika muči bezizlaz, budi ga *zvjerodan*. Ova je zbirka zapravo kronologija varljive nade, stradanja i boli. Egzistencijalna i esencijalna nesigurnost, bezdušnost vremena, nudi *beznadne ceste i nova prazna svitanja*, posebice u ciklusu *Ex Ponto*. U autoreferencijalnu iskazu pjesnik otkriva muke, šutnje, ropsku izolaciju nedužna čovjeka na prostorima i u vremenu lažne slobode. Pa i neki drugi ciklusi i pjesme u njima izraz su kontinuiteta pjesnikove boli. Tek povremeno i nakratko, kada proviri zavičajna boja, osjeti se zov života i ljubavi. Dakako, i te su radosti osigurane na žrtvi, ali ta žrtva očovječuje i „u slobodu hrli“. Taj život što zove nadu vidimo u pjesmama „Livanjski konji“, „Na Šikulji“ i dr.

Rezigniran, pa i razočaran društvenom zbiljom, on se hrabro uspinje prema zvijezdama ostavljajući zemni svijet i tako, u idealnoj projekciji bitka zahvaćena epifanijskim znakom poetske egzistencije, težeći višoj

istini visoko ponad svijeta i od njega odvojen, u ljušturi svoje samoće, stoički stamen, on ne sipa kletve, ali prijete cinizmom, uvjeren da jobovski izbor pokorničke strpljivosti ima opravdanja.

Pa ipak, okružen svijetom himbe i prokletstva, i sam zahvaćen tjeskobom, ponekad kao da prihvaća fatalizam koji bi se mogao izraziti parafrazirajući Selimovićeve riječi: Od svega što se pouzdano zna je to da je čovjek uvijek na gubitku. On se od početka stihozbirke i pita: Sjaju li (i) zvijezde?

Svake večeri

*gledam zvijezde
divim se zvijezdama
i tražim svoju zvijezdu
one mi tajanstveno poručuju
zemlja je tvoja zvijezda
ja mislio neznan
da moja zvijezda sja*

Njegov upitan pogled zaogrnut tamnom slutnjom traži odgovor i nalazi ga u kontrapunktu između ekstatična udivljenja zvjezdanom ljepotom nebesa i neumitne spoznaje zemaljskoga bezizlaza.

Dolaze mi na um Koromanovi stihovi: *Ako si bez nade, / zašto je nebo svijetlo? Zašto nije tama?* („Ako si bez nade“). Ali unatoč svakomu iskustvu i svakoj spoznaji, valja ustrajati u očuvanju bitka u biću, ostati onim što jest: *Izlazim iz stare kuće pod uvijek mlado nebo, / presretan što mogu, i pjevam* („Izlazim iz stare kuće“). Ako je ovaj život ništavan i isprazan, jedino pjesma u svome zrcaljenju može izraziti smisao postojanja, kao da poručuje Koroman.

Kontrast pri kraju Tokićeve pjesme uistinu je dojmljiv, pun je cinizma kojemu zapravo nema lijeka. Ali bez kontrasta, bez teze i antiteze koje daju tenziovornost, pjesma bi bila monotona i prazna. U ovome slučaju tenzija je izrasla na kontrastu uzaludne nade i neumoljive istine zemnosti.

U još jačoj tenziji paradoksa prvoga i drugoga sastojka poetske konstrukcije izbija šokantna spoznaja smrti, jedinoga izbora:

*Zreo klas
čeka
žetvu*

*Svatko čeka
ruku
koja će ga
posjeći
(„Čekanje“)*

Da bi što snažnije izrazio svoj doživljaj boli, pjesnički subjekt zanimljivo i stilski prikladno rabi igru riječi:

*Bol na Braču
na Braču bol
Bol u Bolu na Braču*

*(i jedno nepreboljeno ljeto)
(„Bol“)*

On ovdje rabi igrovit, vrlo sugestivan, već odavno poznat bajkovit postupak kolokacije (jedno u drugo). Pjesnik konotira uspjelim slikama eliptički sažeto iznoseći stanja svoje duše koja ni na kakav drugi način, tako u punini, ne bi uspio izraziti. Zrenje Tokićeva iskustva najbolje se ogleda u zgusnuću njegove pjesničke riječi.

Neke njegove pjesme kao da prizivaju npr. Whitmana i njegovo poimanje „vidovitosti“, odnosno „proroštva“, posebno onda kada pjesnički subjekt otkriva neke istine sebi i drugima. Te pjesme proročkoga stila izražene su supstancijalnim dahom govornika, a semantički duhom i imaginacijom pjesnika:

*Najbolji među nama
umiru
stojeći
i
(ko) visoki jablani
dotiču nebo
(„Najbolji među nama“)*

ili

*Njima blago
tebi skriveno blago
njima blještavilo
tebi svjetlost
(„Blago“)*

Ovaj proročki pjev ne predviđa buduće događaje, što najčešće čini, nego opominje zalutale, budi uspavane i podiže klonule. Tom proročkom stilu svojstveno je izreći ono što dolazi iz pune spoznaje i doživljaja, u cjelovitu značenju riječi, izravno, otvoreno, bez ikakva ukrasa i suviška.

*Ovo je Šikulja
njiva mog djeda
gladna*

*tu su se primile njegove muke
(crni kruh krijepi nalik na pričest)
i sada s proljeća cvatu u glog
i trnje*

*tu smoren životom odmaram dušu
i gledam preko planina*

*kao i on
motikom otvaram srce zemlji
i sijem i sadim
nadu*

*(Blagoslov zvona s četiriju crkava
kongorske seoničke bukovičke i duvanjske
natapa polje i našu bol
i nada raste)*

*Po ovom polju rast će samo pšenica
otkosi sunca
mladice slobode
(dozvat ćemo je preko planina)
a pelin, ako i nikne,
on je, on je lijek
(„Na Šikulji“)*

Bez obzira na euforičnu retoriku navedenih stihova, jezik je posve svjež, slikovit, priopćavalački svečan i znakovit. Svaki je stih zasebna metafora, samostalna slika i cjelovit iskaz, a opet svi ti stihovi skupa kao metaforične mladice slijevaju se u veliku buket-metaforu uspjele sinteze kojom se transponiraju zemaljski, vremeniti znakovi na viši stupanj, pjesničku trajnost.

Arhetipska inspiracija zavičajem, gladnom Šikuljom, zemljom svoga djeda gdje jedino trnje cvate, krijepi dušu „smorenu životom“, i u poetski djelotvornu poistovjećenju s djedom „sadi nadu“. Ta nada što raste iz „srca zemlje“, slijeva se u blagoslovljen luk zvona „s četiriju duvanjskih crkava“, u jecaje što „natapaju polja i našu bol“. Trnje će zamijeniti pšenica – „otkosi sunca“, „a pelin, ako i nikne, / ... on je lijek“. Tokić je najjači i najsugestivniji kada je oslonjen na svoju zemlju; tada na toj suroj pitomini progovaraju mladice slobode i vratak njegovih pjesničkih darova koje napaja krijeposni zdenac autentične zavičajne inspiracije.

Eliptično-aforistični postupak vrlo je čest u stvaralaštvu ovoga pjesnika bez obzira na temu, ideju, raspoloženje i semantičku razinu pjesme. Sažeto i gnomično izričući sebe, cjelovit doživljaj boli, on stvara haikuovski snažnu pjesmu:

Što se nikako ne da sakriti?

*Nikako se ne da sakriti
suza u oku
kamen na dnu srca*

*(dva brijega)
(„Dva brijega“)*

ili

*Život je burniji i beskrajniji od mora
(jer) ima samo jednu obalo:
smrt
(„Život“)*

Ovi stihovi, što svojom dihotomijom, kontrastom, retoričkom upitnošću, stihovi oblikovani na dotjeranoj i neistrošenoj riječi – gipku i slikovitu jeziku, često narativna, priopćavalačkoga obilježja, prikladna ritma, semantički svježi, grade uspjelu pjesmu. Upiti i odgovori, ushiti i klonuća, sumnje i jasnoće, tjeskobe i nade, u stalnoj prismotri rezignirana tonaliteta vode u svijet pjesme, a, na kraju, jedino pjesma otkriva razlog upitanosti i smisao odgovora što ga daje zapletena duša pjesničkoga subjekta. Njegova pjesma, kao stvaralačka intervencija zapućena u svijet, otkriva proturjek, traži smisao bitka u bivanju, nastojeći dakle tvarnu supstanciju zemnih znakova preobraziti i privesti pjesmi – autentičnijoj i trajnijoj razini egzistencije.

Literatura

- DRMIĆ, ILIJA, „Umjesto proslova“, u: MIJO TOKIĆ, *Oteto sunce*, Mostar, 2006.
- FRIEDRICH, HUGO, *Struktura moderne lirike*, Zagreb, 1969.
- KLJAJO, MARINA, „Ako je pjesma, a jest“, u: MIJO TOKIĆ, *Sjaju li zvijezde*, Mostar, 2009.
- KORDIĆ, ZDRAVKO, „O knjizi *Drago kamenje*“ (iz recenzije), u: MIJO TOKIĆ, *Drago kamenje*, Mostar, 2000.
- LODGE, DAVID, *Načini modernog pisanja*, Zagreb, 1988.
- LUČIĆ, ANTUN, „Kameniti pjesnički glas“, u: MIJO TOKIĆ, *Oteto sunce*, Mostar, 2006.
- MATIĆ, ANTE, „Žižak, svitac i svitlac“, *Motrišta*, br. 50, Mostar, 2009., str. 149-150.
- MUSA, ŠIMUN, „Proslov“, u: MIJO TOKIĆ, *Drago kamenje*, Mostar, 2000.
- PAVLETIĆ, VLATKO, *Ključ za modernu poeziju*, Zagreb, 1986.
- PAVLETIĆ, VLATKO, *Poetizacija životnih običnosti*, Zagreb, 1991.
- PAVLIČIĆ, PAVAO, *Stih i značenje*, Zagreb, 1993.
- STOJIĆ, MILJENKO, „Između vjeđa i stvari“, u: MIJO TOKIĆ, *Sjaju li zvijezde*, Mostar, 2009.
- ŠEGO, KREŠIMIR, „O knjizi *Drago kamenje*“ (iz recenzije), MIJO TOKIĆ, *Drago kamenje*, Mostar, 2000.
- ŠEGO, KREŠIMIR, „Ispitivanje bitnoga“, u: MIJO TOKIĆ, *Oteto sunce*, Mostar, 2006.
- TOKIĆ, MARKO, „Mogući ključ razumijevanja“, u: MIJO TOKIĆ, *Knjiga nemira*, Zagreb, 1990.
- TOKIĆ, MIJO, „Proslov“ u: MIJO TOKIĆ, *Knjiga nemira*, Zagreb, 1990.

ŠIMUN MUSA

SCHEINEN DIE STERNE

Zusammenfassung

Der Artikel erzählt von der Dichtung des Mijo Tokić, eines außergewöhnlich talentierten Dichters, der seine poetische Glaubwürdigkeit in ehrlicher Inspiration und der Kraft des Dichterwortes begründet. Seine Heimat trägt eine archetypische Inspiration, der die dichterischen Begabungen zu Grunde liegen, welche die wertvolle Poesie gestalten, die er uns in der Sammlung Scheinen die Sterne zeigt.

Schlüsselworte: *Gedicht, Schaffenskraft, Idee, Thema, Erlebnis, Erkenntnis, Sprache.*